

Probleme rondom die interpretasie van die 'versoeningsuitsprake' by Paulus

Cilliers Breytenbach

Abstract

Problems on the interpretation of reconciliation dictions in Paul

In this essay the Pauline passages on 'reconciliation' /*katallagē*, Romans 5:10f; 2 Corinthians 5:18v, 20 are discussed. It is also argued that Romans 3:25 cannot be used to prove that Paul interpreted Jesus' death *hupēr hemōn/pantōn* as a sacrifice (cf the previous article in *HTS* 42, 257–265).

PROBLEEM EEN: PRAAT PAULUS VAN DIE KRUISDOOD AS OFFER WAT 'VERSOENING' BEWERK?

Die Nuwe Afrikaanse Bybelvertaling vertaal Romeine 3:25 soos volg: 'Hom het God gegee as offer wat deur sy bloed versoening bewerk vir dié wat glo ...' Hierdie vertaling van 'n baie moeilike teks suggereer dat Romeine 3:25

- in verband met die tekste staan waar *katallássein ktl* gebruik word (Rom 5:10v; 11:15; 2 Kor 5:18v, 20) en
- dat Paulus Christus se dood as offer verstaan.

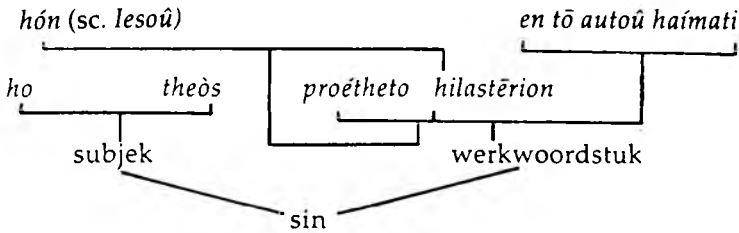
In 'n artikel in 'n vorige uitgawe van die *HTS* (vgl Breytenbach 1986a) het ek betoog dat *hiláskesthai ktl* in geen sinsverwante relasie tot *katallássein ktl* staan nie. Daar is dus geen onmiddellike semanties begrondbare rede om Romeine 3:25 en die ware versoeningstekste saam te groepeer nie.

Die tweede implikasie van die Nuwe Afrikaanse Bybelvertaling se vertaling is eweneens problematies. Hoe kom 'n mens uit by die vertaling dat God Christus as offer gegee het? Sê die teks dit werklik?

---

* Referaat gehou voor die teologiese studente van die UOVS, 21 Augustus 1986. Vir publikasie is die referaat ietwat aangevul.

Die woorde in Romeine 3:25 moet reg geanaliseer word:

Die vraag is waar hoort *hilastērion*. Die natuurlikste uitleg is om *hilastērion*:

- as byvoeglike naamwoord met *hòn* te verbind, want *hilastērion* is formeel 'n byvoeglike naamwoord (vgl ook 4 Makk 17:22; Eks 25:16). Gesien in die lig dat *hilastērion* in Romeine 3:25 deur *hòn* bepaal word, is dit nie onmoontlik om dit
- nie as gesubstansiveerde adjektief te verstaan nie (vgl ook Jos Ant 16.7:1, Symmachus Gen 6:16; LXX Eseg 43:14, 17, 20).

In hierdie geval het *hilastērion* die sin 'iets, 'n middel, plek of gawe, wat die sonde wegneem' (vgl Deissmann 1903: 198). In Romeine 3:25 sou dit beteken dat God Jesus openlik oprig as plek waar die sonde wegge- neem word, as plek van genade.

Die vraag is nou: Waarna verwys die uitdrukking *hòn proétheto hilastērion*? Hou 'n mens in gedagte dat *protithénai* die betekenis 'openlik oprig' het en dat *hòn* as pro-vorm na *Iesoû Christoû* terugverwys, moet die uitdrukking verwys na die kruisiging as God se handeling waartydens Hy Christus openlik as genadeplek opgerig het. Indien *hilastērion* teen die LXX-agtergrond verstaan moet word, verander dit nie die verwysing van hierdie uitdrukking *hòn proétheto hilastērion* in Romeine 3:25 nie. Dit is onmoontlik dat die uitdrukking in Romeine 3:25 na die *kappōret* in die allerheiligste van die tempel kan verwys, al word *tō hilastērion* in die LXX (Eks 25:17–21; 31:7; 35:12; 38:5, 7, 8; Lev 16:2; 13–15; Num 7:89) gebruik om *kappōret* te vertaal. In Romeine 3:25 verwys die uitdrukking tog na Christus se kruisdood. Wanneer 'n mens Romeine 3:25 in die lig van die gebruik van *kappōret* in die Ou Testament wil verstaan, dan bly die verwysing van die uitdrukking in Romeine 3:25 dieselfde. Wat wel verdiep, is die sin/betekenis van die uitdrukking. In die Ou Testament word *kappōret* gebruik om die genadige teenwoordigheid van Jahwe uit te druk. Die *kappōret* is die plek

waar God via die priester se handeling die mens van die doodsgevolge van sy sonde bevry (vgl Janowski 1982: 347–350).

As ons Romeine 3:25 in hierdie lig lees, word dit 'n uitspraak wat teenoor die tempelkultus staan. Die plek van God se genadige teenwoordigheid is nie meer die tempel nie, maar God het Christus openlik opgerig as die plek waar Hy mense van die gevolge van hulle sonde verlos. Verstaan ons Romeine 3:25 teen die LXX-agtergrond, is dit onmoontlik om van Christus as 'middel' van versoening te praat. Nòg *kappōret*, nòg die vertalings daarvan met *hilastērion* verwys na 'n middel. Dit gaan om die plek van God se genadige teenwoordigheid (teen Pelser 1984:264). Op watter manier het God Christus openlik as *hilastērion* opgerig?

Die adverbiale sinsnede *en tō autoû haímati* druk die modus uit, deur die vergieting van sy bloed, dit wil sê, deur sy dood aan die kruis. Hierdie adverbiale bepaling verduidelik bloot hoe die openlike oprigting as genadeplek plaasgevind het; dit kwalifiseer die *proētheto hōn* as die kruisiging en sê bloot dat Christus gedood is, nie dat hy geoffer is nie. Die offergedagte in die NAB-vertaling van Romeine 3:25 lê nòg in *proētheto* nòg in *hilastērion* nòg in *en tō autoû haímati*, maar in die vooroordeel van die vertalers.

Het Paulus nie elders van Christus se dood as 'n offerdood gepraat nie? Efesiërs 5:2 kan nie alleen gebruik word nie, want dit is baie omstrede of Paulus wel die Efesebrief geskryf het. Pelser (1984: 263) sê tereg: 'Dit is belangrik om daarop te let dat Paulus nêrens van Christus se dood as 'n offerhandeling of van Christus self as offer praat nie.' Die paaslam van 1 Korintiërs 5:7 is vir ons interpretasieprobleem irrelevant. Eerstens is dit 'n ope vraag of die vroeë Jodedom die paaslam so verstaan het dat dit 'versoening' vir sondes bewerk het (teen Pelser 1984: 262, 264). Tweedens gaan dit vir Paulus in 1 Korintiërs 5:7 nie om 'n soteriologiese argument nie. 'n Mens sou dus nouliks hier kon begin om te bewys dat Paulus die dood van Jesus verstaan het as offer wat sondes versoen.

Die enigste ander tekste wat 'n mens so sou kon uitlê dat hulle gebruik kon word om van Jesus se dood as offer te kan praat, is Romeine 8:3 en 2 Korintiërs 5:21. Omdat ek reeds elders betoog het (vgl Breytenbach [1987]) dat dit gedwonge is om *peri hamartías* in Romeine 8:3 en die tweede *hamartían* in 2 Korintiërs 5:21 as 'n vertaling van die Hebreeuse *hattat* te verstaan, kan die saak hier gelaat word. Nòg Romeine 8:3 nòg 2 Korintiërs 5:21 noop 'n uitleg dat Paulus die dood van Christus as 'n offerdood verstaan het. (Vgl egter die NAB!)

PROBLEEM TWEE: DIE PLAASVERVANGINGSDOOD VAN CHRISTUS EN DIE VERSOENING

Dit is die beste om met 2 Korintiërs 5:14–21 te begin. Pelser (1984: 264) praat met verwysing na 2 Korintiërs 5:14 van Christus se dood as 'n 'plaasvervangende offer'. Dit lyk asof Pelser Romeine 8:3, 2 Korintiërs 5:21 en Galasiërs 3:13 ook op hierdie manier wil verstaan. Dat die plaasvervangingsmotief in 2 Korintiërs 5:14 'n rol speel, is onbetwis. Dit word immers duidelik met die *hupér* uitgedruk. Die vraag is of 'n mens die *hupér*-uitsprake as offer-uitsprake moet verstaan (vgl Pelser 1984: 262v).

Meer lig word op 2 Korintiërs 5:14 gewerp as ons die teks saam met Romeine 5:6 verstaan. Die dood van Christus is *hupér* (ter wille van/in plaas van) die goddeloses. In die lig van Romeine 3:19v, 20, 23 is dit duidelik dat alle mense sondaars is en onder die mag van die sonde staan. Ook die gelowiges was sondaars toe Christus gesterf het. Die implikasie van Romeine 5:6 is dus dat Christus ter wille van/in plaas van alle mense gesterf het. In 2 Korintiërs 5:14 sê Paulus dit uitdruklik. Daarin lê juis die liefde van God (Rom 5:8) wat in Jesus Christus geopenbaar is (2 Kor 5:14). Die universaliteit van die sonde word dus gekomplementeer deur die grootheid, die universaliteit van die betekenis van Christus se dood. Christus het *hupér* die sondaars, dit is ter wille van (of in plaas van) almal gesterf.

Hoe is dit nou moontlik dat Paulus in 2 Korintiërs 5:14 kon sê: Een het *hupér* (ter wille van/in plaas van) almal gesterf, gevolglik het almal gesterf? Om hierdie 'logika' te verstaan, moet ons na die onmiddellike konteks van die parallel met 2 Korintiërs 5:14, naamlik Romeine 5:6–8, kyk. In Romeine 5:18v het Paulus hierdie gedagte ontwikkel. Die daad van die een regverdige beteken die regverdigmaking wat lewe bring vir alle mense (Rom 5:18). Hoe kom Paulus daarby uit? Dit is vir hom moontlik om Christus se dood as 'n universele plaasbekledingsdood te verstaan omdat Christus eerstens die hele mensheid verteenwoordig (vgl Rom 5:15–17, 18v vir hierdie gedagte). As Christus sterf, sterf Hy in die plek van, ter wille van almal. Almal is dus 'dood' (2 Kor 5:14).

Christus sterf in die tweede plek nie sommer net so nie. Hy sterf werklik as sondaar (2 Kor 5:14); die vonnis weens die sonde word aan Hom voltrek (Rom 8:3). Paulus verstaan Christus se dood as 'n eskatologiese gebeurtenis wat vir die hele mensdom betekenis het. Aan die kruis word die vonnis weens die sonde, wat volgens Romeine 3:9v, 20, 23 die lot van elke mens is, reeds vooraf voltrek. Omdat Christus as die een regverdige (Rom 5:18) wat geen ervaringskennis van die sonde het

nie (2 Kor 5:21) tot sondaar gemaak word (2 Kor 5:21 – die tweede *hamartían* – *abstractum pro concreto*) word die sondemag en sondige natuur in Hom vernietig (Rom 8:3). In aansluiting by LXX Jesaja 53 verstaan Paulus Christus se dood as 'n oordeelsgebeurtenis waar Christus plaasvervangend vir die mensheid instaan (vgl Breytenbach 1986a). Dit is hierdie dood wat die regverdiging en versoening van elkeen wat glo, moontlik maak.

In Romeine 5:10 voer Paulus die dood van Christus as grond vir die versoening aan. Die dood van die Seun, het ons gesê, is die dood in die plek van die vyandige mens, dit is die gebeure waar die sondemag en die sondaar vernietig word (Rom 8:3; 2 Kor 5:14). Deur die dood van Christus het God die mensewêreld met Homself versoen, deurdat Hy hulle nie hulle sondes toereken nie (2 Kor 5:19).

Dit is nou vir die mens om hierdie versoeningsaanbod wat Paulus as *legatus Christi* maak (2 Kor 5:20), te aanvaar. Die mens kan dit aanvaar omdat God alreeds die mense se verhouding met Homself radikaal verander het. Die vyande is dood (vgl 2 Kor 5:14). Die aanvaarding van die versoeningsaanbod kan egter net individueel gemaak word. Die versoening geskied wel op inisiatief van God, dit is God se daad waardeur Hy die mens in 'n nuwe vriendskapsrelasie met Homself bring. Die versoening bly egter 'n onvoltooide handeling totdat die mens hom met God laat versoen (2 Kor 5:19v). Vir die mens wat die aanbod aanvaar, wat hom deur Christus met God laat versoen (2 Kor 5:20; Rom 5:11), geld die woord van 2 Korintiërs 5:17: 'As iemand in Christus is, is hy 'n nuwe skepsel. Die ou bedeling het verbygegaan, kyk dit het nuut geword.' Dit is immers so dat die wat in die liggaam van Christus ingedoop is en met sy Gees deurdrenk is (1 Kor 12:12v), kan sê: 'Christus het *hupèr hemōn*, in ons plek gesterf' (Rom 5:8; 2 Kor 5:15). Vir hulle is die oue verby (2 Kor 5:17), is die ou mens saam gekruisig (Rom 6:6). Hulle kan saam met Paulus sê: 'Ek leef nie meer nie' (Gal 2:20). Deurdat die plaasvervangende dood van Christus die bestaan van die sondaar as God se vyand beëindig, maak dit die versoening as nuwe relasie tussen mens en God moontlik.

PROBLEEM DRIE: DIE VERHOUDING TUSSEN VERSOENING EN REGVERDIGING

In Romeine 5:8–11 paralleliseer Paulus die regverdiging en die versoening. In 2 Korintiërs 5:18v word die dood van Christus as grond van die versoening bespreek, terwyl 2 Korintiërs 5:21 die *dikaíosune theou*

as resultaat van die dood van Christus verstaan. Wat is die verhouding tussen versoening en regverdiging?

Daar is baie gemeenskaplike aspekte. Beide die versoening en die regverdiging is handeling van God. Albei toon sy liefde (vgl 2 Kor 5:14; Rom 5:8). Hy regverdig immers die goddeloses (Rom 4:5) en versoen sy vyande met Homself (Rom 5:10v). Beide die versoening en die regverdiging uit die geloof druk die huidige relasie van die gelowiges tot God uit (Rom 5:9v). As geregverdigdes en versoendes kan die gelowiges met reg hoop dat hulle gered sal word van die toorn van God (wat volgens die werke oordeel) en deel sal hê aan die lewe van die verhoorde Christus (Rom 5:9v).

Benewens die ooreenkomste is dit 'n vraag wat die spesifieke relasie tussen die versoening en die regverdiging is. Is die regverdiging die oorsaak van die versoening? Nouliks, dit sou teen die bogenoemde paralleliteit spreek. As 'n mens noukeurig na die tekste kyk, is daar twee aspekte wat aandag verdien:

- Paulus gebruik nie die geloofsbegrip in verband met die versoening nie.
- Paulus formuleer in Romeine 5:1 dat die regverdigmaking op grond van die geloof die vrede wat van God uitgaan, moontlik maak. In Romeine 5:10v word die versoeningsbegrip gebruik om dieselfde te sê en so Romeine 5:1v af te sluit.

Terwyl die regverdiging op grond van die geloof die totstandkoming van die nuwe relasie tot God uitdruk en die vrede met God die nuwe relasie positief karakteriseer, kan Paulus al drie hierdie aspekte met die versoening (*katallássein*) uitdruk.

Die versoeningsbegrip het 'n mate van wederkerigheid. Versoening is die relasie tussen twee partye. Dit kan net tot stand kom as die mens die versoeningsaanbod aanvaar. Daarom kan 'versoen' die regverdigmaking en die geloof vervang en het Paulus nie nodig om van die versoening op grond van die geloof te praat nie. Aan die een kant sê Paulus dat die mens hom moet láát versoen (2 Kor 5:20) en aan die ander kant sê hy dat die mens die versoening ontvang (Rom 5:11).

Die versoening sluit beide die totstandkoming van die nuwe relasie tussen God en mens, en die positiewe karakterisering van die relasie in. Tot versoening hoort: Die versoeningsdaad deur God (2 Kor 5:19; Rom 5:10), die aanvaarding daarvan (Rom 5:11; 2 Kor 5:20) en die nuwe vredesrelasie tot God (Rom 5:1v). In hierdie opsig is die versoenings-

tema die geskikte afsluiting en hoogtepunt van Paulus se betoog van Romeine 3:21–5:11.

PROBLEEM VIER: VERSOENING EN DIE CHRISTEN SE LEWE

In watter konteks plaas die versoenende optrede van God in Christus die mens? Die mens wat hom laat versoen (2 Kor 5:20), wat die versoening aanneem (Rom 5:11), verander ingrypend.

Ten opsigte van sy verlede tree daar 'n verandering in. Waar hy voorheen vyandig teenoor God was, is hy nou God se vriend. God het immers die ou bestaan vernietig en in Christus 'n nuwe skepsel (2 Kor 5:17) uit niks (Rom 4:17) geskep. Dit is in die kerk as die *sōma Christou* waar die versoening realiteit word. Ten opsigte van die hede staan die versoendes dus binne die sfeer van God se genade. Dit is hier waar hulle toegang het tot die genade wat van God uitgegaan het, waar hulle sy vrede geniet (Rom 5:1v). Ten opsigte van die toekoms kan die versoendes hoop dat hulle van die eindoordeel gered sal word deur hulle verbondenheid met die lewe van Christus (Rom 5:11).

PROBLEEM VYF: VERSOENING EN APOSTELSKAP

Paulus maak in Romeine 5:1–11 die versoening 'n fokuspunt waar baie temas van sy betoog in Romeine 3:21–5:11 saamsmelt. 'n Mens moet egter onthou dat hy reeds vroeër, in 2 Korintiërs 5:11–6:1 (vgl Breytenbach [1987] hoofstuk 7) die versoeningstema vir die eerste keer gebruik het.

In 2 Korintiërs 5:11–6:13 verdedig Paulus sy apostolaat. In 'n sekere sin stel hy homself as apostel teenoor die Korintiërs. Dit kan 'n mens duidelik uit 2 Korintiërs 5:11–13 aflei waar die eerste persoon (Paulus) en die tweede persoon (die lesers) gekontrasteer word. In 2 Korintiërs 5:14 begin Paulus met 'n kort soteriologiese argument om te verklaar waarom hy meen die gemeente het werklik grond om van harte op hom, Paulus, te roem. In 2 Korintiërs 6:11–13 gaan dit weer om die verhouding tussen Paulus en die gemeente. As gevolg van hierdie raam waarin 5:14–6:10 funksioneer, moet 'n mens sterk daaraan dink om die eerstepersoon-meervoud in 5:14–6:10 as 'n *pluralis sociativus* te verstaan.

Verstaan 'n mens 2 Korintiërs 5:18 in hierdie lig, is die teks heelwat duideliker. Paulus vat hier verse 14–17 saam. Dit alles is uit God wat

hom, **Paulus**, alreeds (aoristus) met Homself versoen het en aan hom, Paulus, die diens van die versoening gegee het. God het dus Paulus, wat op 'n menslike manier oor Christus geoordeel het (2 Kor 5:16), gedood deurdat Christus in sy plek (*hupér*) (2 Kor 5:14) gesterf het. Hy, Paulus, is gevolglik in Christus 'n nuwe skepsel (2 Kor 5:17), daarom leef hy nou vir Christus (2 Kor 5:15).

Die rede waarom God Paulus met Homself versoen het, word in 2 Korintiërs 5:19 gegee (*hōs* lei 'subjektiewe' rede in). God is besig om die mensewêreld met Homself te versoen (die *coniugatio periphrastica* druk 'n onvoltooide handeling uit) deurdat Hy die mense hulle oortredinge nie toereken nie en deurdat hy reeds aan Paulus (*en hēmin*) die versoeningsaanbod (*logós tēs katallagēs*) toevertrou het (2 Kor 5:19). Paulus tree dus as God se ambassadeur (*presbeúeien* – vgl Breytenbach 1986b: 58) op, so asof God self deur hom roep (2 Kor 5:20).

Wanneer die Korintiërs in Paulus God se *presbeús* sien, sal hulle genoeg rede hê om op hom te roem. Hulle sal dan verstaan dat God uit die vervolger van Christus en sy kerk (2 Kor 5:16) 'n nuwe mens gemaak het wat 'n voorbeeld is van die boodskap dat God sy vyande met homself versoen (Rom 5:10).

Paulus se apostolaat is die teken daarvan dat God die mensewêreld met Homself versoen.

SLOT: VERSOENING AS GOD SE DAAD

Daar is geen sprake daarvan dat Paulus versoening verstaan as 'n daad waardeur die menslike Christus geoffer word om so God se gesindheid jeens die mens te verander nie. God word nie versoen nie. Hy versoen die mens met Homself. Die mens word verander.

Versoening is God se daad. Paulus beskryf egter die versoeningsgebeure so dat die Christologiese perspektief nooit verlore gaan nie. God versoen die wêreld met Homself, in Christus (2 Kor 5:19). God het Paulus met Homself versoen, die gelowiges met Homself versoen, deur Christus (2 Kor 5:18; Rom 5:10). Paulus dra die versoeningsboodskap namens God oor, in die plek van Christus (2 Kor 5:20). Soos die vrede (Rom 5:1) is ook die versoening van God en van die Here, Jesus Christus – op Hulle werk moet die mens sy sekerheid bou (Rom 5:11).

LITERATUURVERWYSINGS

BREYTENBACH, C 1986a. Tradisie-historiese probleme rondom 'versoening' by Paulus. *HTS* 42, 257–265.

- BREYTENBACH, C 1986b. Die antieke historiograawe en die sogenaamde Tweede Brief aan die Korintiërs. *Theologia Evangelica* 19, 54–59.
- BREYTENBACH, C [1987]. *KATALLAGĒ: Eine Studie zur paulinischen Soteriologie*. Neukirchen: Neukirchener Verlag. (WMANT.)
- DEISSMANN, A 1903. *HILASTĒRIOS* und *HILASTĒRION*: Eine lexikalische Studie. *ZNW* 4, 193–212.
- JANOWSKI, B 1982. *Sühne als Heilsgeschehen: Studien zur Sühnetheologie der Priesterschrift und zur Wurzel KPR im Alten Orient und im Alten Testament*. Neukirchen: Neukirchener Verlag. (WMANT 55.)
- PELSER, GMM 1984. Die Pauliniese soteriologie, in Du Toit, A B (red), *Handleiding by die Nuwe Testament, Band V. Die Pauliniese Briewe: Inleiding en teologie*, 256–281. Pretoria: NG Kerkboekhandel.